

Gyermekek jogai az Európa Tanács dokumentumaiban

KAZUSKA MELINDA

*II. évf. nappali tagozatos doktorandusz
ME-AJK, Alkotmányjogi Tanszék*

1. Bevezető

A gyermekek jogainak biztosítása és védelme nemzetközi szinten a XX. század elején jelent meg elsősorban a problémás területeken, így például a gyermekkereskedelem vagy a gyermekmunka területén.¹ Az alapvető jogok, így a gyermekek jogainak védelmének is egyik fontos terepe világméretű szinten az ENSZ, míg európai szinten az Európa Tanács, mely 1949-ben jött létre, és amely Alapszabályzatában is rögzítette, hogy az „Európa Tanács valamennyi tagállama elismeri a jog uralmának elvét és azt az elvet, hogy a joghatósága alá tartozó minden személy részesül az emberi jogokban és az alapvető szabadságokban”.

Tanulmányom elsődleges célja, hogy bemutassam az Európa Tanács égisze alatt elfogadott azon nemzetközi dokumentumokat, amelyeknek tárgya a gyermek jogainak biztosítása és védelme. Ezt megelőzően azonban kiegészítésként szólnom kell pár szót az ENSZ égisze alatt 1989-ben elfogadott Gyermekek jogairól szóló Egyezményről, amely az első olyan kötelező erejű dokumentum, amely átfogóan rendelkezik a gyermek alapvető jogairól. Mai napig ez a legszélesebb körben támogatott nemzetközi egyezmény, amelyet gyakorlatilag a világ valamennyi állama aláírt. Ezzel magyarázható az Európa Tanács azon célkitűzése is, hogy minél hatékonyabban igyekszik elősegíteni a Gyermekek jogairól szóló Egyezmény megfelelő végrehajtását.

Dolgozatom első részében az Európa Tanács átfogó emberi jogi egyezményét szeretném górcső alá venni, abból a szempontból, hogy mely rendelkezések bírnak relevanciával a gyermekeket illetően. A második szerkezeti egységben kifejezetten a gyermek jogait érintő európai tanácsi egyezményeket szeretném bemutatni. Az utolsó részben pedig néhány ajánlásról és a legfrissebb akcióprogramról szólnék.

2. Az Európa Tanács emberi jogi egyezményei

Az Európa Tanács három legfontosabb dokumentuma: az Emberi Jogok Európai Egyezménye, az Európai Szociális Karta és a Kínzás tilalmáról szóló európai egyezmény. Annak ellenére, hogy egyik sem kizárólagosan a gyermekkel foglalkozó egyezmény, ettől függetlenül rájuk is ugyanúgy alkalmazandó, hiszen az egyezményeknek alanya a gyermek is. A továbbiakban ezen dokumentumok gyermekre vonatkozó rendelkezéseit szeretném röviden bemutatni, elsősorban azokat, amelyek kizárólag őket érintik.

¹ Például A leánykereskedés elnyomása tárgyában 1904. május 18-án megkötött nemzetközi egyezmény, illetve A mezőgazdasági munkában alkalmazható gyermekek legalacsonyabb életkorának megállapításáról szóló nemzetközi egyezmény (1921).

2.1. Az Emberi Jogok Európai Egyezménye

Az Egyezmény a polgári és politikai jogokat deklarálja. Forradalmi jellege azonban a jogok köré felépített végrehajtási és védelmi mechanizmusban ölt testet, hiszen az egyezményben meghatározott jogok sérelme esetén eljáró nemzetközi szervek a tagállamokra kötelező erejű döntéseket hoznak. Másrészt a dokumentum lehetővé tette, hogy az egyének is panasszal élhessenek a létrehozott nemzetközi fórum előtt.²

Az okmány – akárcsak az ENSZ égisze alatt született emberi jogi egyezmények – nem foglalkozik külön a gyermekek jogaival, csak egyetlen helyen említi meg kifejezetten a kiskorúakat. Ez azonban nem jelenti és jelentheti azt, hogy rájuk nem lehet, vagy nem kell alkalmazni az Egyezmény cikkelyeit. Az okmány ugyanis jogalanyiságuknál fogva ugyanolyan védelmet biztosít a számukra, mint bármely más embernek. Ezt mutatja az is, hogy az Egyezmény nem írja elő a nemzeti jog szerinti cselekvőképességet a panasz benyújtásához, így azt a kiskorúak is benyújthatják.

Az Egyezmény rendelkezéseit a téma szempontjából két nagy csoportra oszthatjuk: az egyikbe azok a jogok tartozhatnak, amelyek kifejezetten a gyermekekre vonatkoznak, míg a másik körbe azokat sorolhatjuk, amelyek kiemelkedő jelentőséggel bírnak a kiskorúak szempontjából. Mint említettem, az Egyezményben csak egyetlen kifejezett utalást találunk a kiskorúakra nézve. Ez pedig az 5. cikk 1. bekezdésének d) pontja, mely meghatározza, hogy „a kiskorú őrizetbe vétele törvényes rendelkezés alapján nevelési felügyelet céljából vagy törvényes őrizetben tartása az illetékes hatóság elé állítás céljából” lehetséges. A cikk megsértése miatt több eljárás is indult az Emberi Jogok Európai Bírósága előtt, de az ügyek száma viszonylag kevés. A Bíróság elé került esetekből kitűnik, hogy az idézett pontban meghatározott célok fennállását a Bíróság szigorúan vizsgálja, és nem enged meg e tekintetben kiterjesztő értelmezést.³ Ezt figyelhetjük meg például a Bouamar kontra Belgium ügyben is, mely szerint Bouamarral szemben 1980-ban a fiatalkorúak bírósága különféle ideiglenes intézkedéseket hozott: kilenc esetben helyezték fogdába, minden alkalommal legfeljebb 15 napra. Ennek szükségességét azzal magyarázták, hogy lehetetlen olyan intézetet vagy magánszemélyt találni, amely vagy aki hajlandó lett volna azonnal fogadni a kiskorút. Az elhelyezését tovább nehezítette a kiskorú veszélyes magatartása is. A vád Belgium ellen az volt, hogy többször is fogva tartották a deviáns fiatalkorút anélkül, hogy vele szemben bármilyen vádat emeltek volna. A Bíróság végül amiatt marasztalta el Belgiumot, hogy az elhelyezési intézkedések hiábavaló egymásra halmozása nem irányulhatott semmilyen nevelési cél elérésére.⁴

Kifejezetten a gyermekeket érintő cikkek között kell megemlítenem az első kiegészítő jegyzőkönyv 2. cikkét, amely az oktatáshoz való jogot biztosítja. Az oktatáshoz való jog biztosítása igen korán megjelent a Bíróság gyakorlatában is. Az első ilyen ügyek között szerepelt a „belga nyelvi ügy”, amelyben a kérelmező belga szülők több mint 800 kiskorú érdekében fordultak a Bírósághoz. A szülők azért éltek beadvánnyal, mert a lakóhelyükön a belga kormány nem szervezett francia nyelvű oktatást, vagy ha volt, akkor az nem volt kielégítő.

² Mavi Viktor: *Az Európa Tanács és az emberi jogok*. Budapest, 1993. 32. o.

³ Grád András: *A strasbourgi emberi jogi bíraskodás kézikönyve*. Budapest, 2005. 165. o.

⁴ Vincent Berger: *Az Emberi Jogok Európai Bíróságának joggyakorlata*. Budapest, 1999. 65–67. o.

Továbbá a kormány egy 1963-ban hozott törvény alapján megtagadta az olyan iskolák támogatását, ahol francia nyelvű oktatás is folyt és nem ismerte el az ilyen intézmények által kibocsátott okleveleket sem. A Bíróság az eljárás végén megállapította az anyanyelven történő oktatáshoz való jog megsértését és hangsúlyozta, hogy az ilyen jellegű intézkedés megvalósítja a diszkriminációt is.⁵

Az oktatáshoz való jogra más szempontból is nagy hangsúlyt fektet az Európa Tanács. Fontosnak tartja abból a szempontból is, hogy ez az egyik te-repe annak, hogy a gyermek alapvető ismeretet és információt kapjon az em-beri jogi normákról és a védelmük rendszeréről. Emiatt helytelennek tartja, hogy a tantervek középpontjában a gyermekek munkaerőpiacra való felkészí-tése áll, ahelyett hogy az önálló életvitelhez szükséges képességeiket fejlesz-tenék és az érdekérvényesítés formáit sajátíttatnák el velük.⁶

A jogok második csoportjába – ahogy azt fentebb is említettem – azok a jogok tartoznak, amelyek kiemelt jelentőséggel bírnak a gyermekek szempontjából. Ezek közül néhány: az élethez való jog (2. cikk); a kínzás tilalma (3. cikk); a rabszolgaság és kényszermunka tilalma (4. cikk); a szabadsághoz és bizton-sághoz való jog (5. cikk), a magán és családi élet védelme (8. cikk), valamint közvetetten idetartozik a házasságkötéshez és családalapításhoz való jog (12. cikk). E cikkekkel kapcsolatban is számos beadvány került már a Bíróság elé, amelynek érintettje a gyermek volt. A 3. cikkel összefüggésben a Bíróság első-sorban a kiskorúak testi fenyegetésével kapcsolatos problémákkal foglalkozott. Ebben a körben elsősorban az Egyesült Királyság ellen indultak eljárások, melynek oka a tradicionális brit oktatási rendszerben keresendő. A számos eljárásnak is köszönhetően a nyolcvanas évek közepére végleg betiltották a brit iskolákban a testi fenyegetés alkalmazásának lehetőségét.⁷

Leginkább a gyermekeket érintő cikk az Egyezmény 8. cikke, amely a ma-gán- és családi élet védelméről rendelkezik. Ennek értelmében „mindenkinek joga van arra, hogy magán- és családi életét, lakását és levelezését tiszteletben tartsák. E jog gyakorlásába hatóság csak a törvényben meghatározott olyan esetekben avatkozhat be, amikor az egy demokratikus társadalomban a nem-zetbiztonság, a közbiztonság vagy az ország gazdasági jóléte érdekében, za-vargás vagy bűncselekmény megelőzése, a közegészség vagy az erkölcsök vé-delme, avagy mások jogainak és szabadságainak védelme érdekében szük-séges.”⁸ Az Egyezmény alkalmazásától kezdve komoly problémát jelentett a cikk értelmezése, hogy milyen életviszonyok tartoznak a magán- és családi élet fogalmi körébe. A Bíróság értelmezési gyakorlatában a magánélet igen tág területet ölel fel, amelynek pontos definíciója nem adható meg. A Bíróság szerint a magán- és családi élet felöleli a személy mind erkölcsi, mind fizikai integritását, amibe az a jog is beletartozik, hogy a saját életét élje, bárminemű külső megfigyelés vagy más beavatkozás nélkül, továbbá személyiségét sza-badon kiteljesíthesse.⁹ A gyermekeket érintően olyan kérdéskörök tartoznak

⁵ Berger: i. m. 515–520. o.

⁶ *Thomas Hammarberg előadásai a gyermeki jogokról és a gyermekek erőszakkal szembeni védelméhez való jogáról*, In: ÁJOB projektfüzetek. Gyermekjogi projekt (szerk. Kovács Ágota Orsolya). 2010/1, 9. o.

⁷ Grád: i. m. 129. o.

⁸ *Emberi Jogok Európai Egyezménye 8. cikk.* (Kihirdetve az 1993. évi XXXI. törvénnyel.)

⁹ Grád: i. m. 372. o.

ide, mint a gyermekelhelyezés és gyermektartás, a gyermekkel történő kapcsolattartás, az állami nevelés és örökbefogadás, az apaság és a származás-megállapítás, valamint a házasságban vagy házasságon kívül született gyermekek jogállása.

2.2. Az Európai Szociális Karta

Míg az Emberi Jogok Európai Egyezménye a polgári és politikai jogokat deklarálja, addig az Európai Szociális Karta célja a gazdasági és szociális jogok minél szélesebb körben való biztosítása. A Karta 1961-es aláírása óta több módosításon is átesett, így az eredetit 1996-ra felváltotta a Módosított Európai Szociális Karta¹⁰ (a továbbiakban Karta), amely a legfontosabb olyan európai egyezmény, amely biztosítani igyekszik a gyermek jogait és szociális biztonságát. Mindezt kétféleképpen teszi: egyrészt olyan jogok biztosításával, amelynek különleges jelentősége van a gyermekek szempontjából is, másrészt rögzít kizárólag gyermekeket megillető jogokat.¹¹ Röviden összefoglalva a Karta ide vonatkozó rendelkezéseit, az alábbiakat emelhetjük ki. Közvetetten ugyan, de érinti a gyermeket a *dolgozó nők, különösen az állapotos nők védelme* a munkajog területén, amelynek keretében előírja például, hogy a dolgozó nőnek a gyermek születése előtt és után összesen legalább 14 hét szabadságot kell biztosítani.¹² Mint a legtöbb nemzetközi egyezmény, a Karta is rendelkezik a *diszkrimináció tilalmáról*: egyrészt nem tesz különbséget a családok védelme során az egyes családmodellek között, másrészt tiltja a gyermekek közötti mindenféle megkülönböztetést, elsősorban azon az alapon, hogy házasságban vagy házasságon kívül születtek-e. Rögzíti a bármiféle kizsákmányolással szembeni védelmüket, valamint védelmüket az erőszakkal, a fizikai és a lelki durvasággal szemben.

A Karta a II. rész 7. cikkében részletes rendelkezéseket tartalmaz a *gyermekek és fiatalok munkavállalásával* kapcsolatban. Olyan állami kötelezettségeket találunk itt, mint például a munkavállalás legalsó korhatárának a gyermek 15. életévében történő rögzítése, feltéve, hogy a gyermek alkalmazása egészségére, erkölcsére vagy oktatására veszélytelen és könnyű munkára történik. Mindemellett előírja a tisztességes bér és egyéb juttatások nyújtását, az éjszakai munka tilalmát, a rendszeres orvosi felülvizsgálatot bizonyos munkakörökben. E cikknek a fontosságát mutatja az is, hogy a II. részben meghatározott azon 9 rendelkezés körébe tartozik, amelyek közül legalább hatot magára nézve kötelezőnek kell elismernie egy államnak.

A Karta 17. cikke rendelkezik a *gyermekek és a fiatalok szociális, jogi és gazdasági védelméhez való jogokról*, amelynek körében a következő területekre helyezi a hangsúlyt az Európa Tanács a vizsgálata során: az anyaság és az apaság megállapításához szükséges eljárás, házasságon kívül született gyermekek ellátására szolgáló megoldások, valamint az ilyen gyermek nevelőszülőkhöz, gondviselőkhöz, törvényesítéshez és örökléshez való joga, árvák nevelő-

¹⁰ Magyarország 2009. április 20-án ratifikálta.

¹¹ Környei Ágnes: *A gyermekjogok biztosítását célzó nemzetközi kötelezettségvállalások Európa országaiban*. In: *Acta Humana*, 2009/1–2. sz. 110. o.

¹² Módosított Európai Szociális Karta, 8. cikk.

szülői rendszere, hajléktalan gyermekek védelme, az örökbefogadással kapcsolatos kérdések, a fiatalok bűnelkövetők kezelése stb.¹³

A Karta kiemelt területként kezeli a gyermekek oktatását, *oktatáshoz való jogukat*, amelynek keretén belül megköveteli az ingyenes alapfokú- és középfokú oktatáshoz való jog, és a hozzáférhető, hatékony oktatás biztosítását. Ezen túlmenően felhívja a figyelmet a pályaválasztáshoz szükséges tanácsadásra, a szakképzéshez való jogra, az egyetemi oktatásban való részvételre. Az oktatáshoz, az iskolához kapcsolódóan szól az egészségügyi oktatás szükségességéről, amelyre a tananyag részeként, annak keretében kellene kitérni.¹⁴ A Karta továbbá figyelmet fordít a bevándorló munkásokat és családjukat megillető védelemre is.¹⁵ Találunk még rendelkezést a *gyermekek és a fiatalok büntetőjogi felelősségre vonásával* kapcsolatosan, melynek keretében előírja, hogy a felelősségre vonásnak a gyermek életkorához kell igazodnia.

Végrehajtási mechanizmusát tekintve a Karta nem hozott létre olyan szigorú ellenőrzési rendszert, mint az Emberi Jogok Európai Egyezménye. Csupán jelentéstételi kötelezettséget ír elő, amely a kiegészítő jegyzőkönyvekre is alkalmazandó. Az államok meghatározott időközönként benyújtott jelentéseit pedig az Európa Tanács különböző szervei vizsgálják meg.

3. Kifejezetten a gyermekek jogait érintő európai egyezmények

Az általános, mindenkire kiterjedő emberi jogi egyezmények mellett speciális, kifejezetten gyermekeket érintő nemzetközi szerződések is születtek az Európa Tanács keretében. A következőekben az időbeli sorrendet megtartva szeretnék ezekről pár szót ejteni.

Az első kifejezetten gyermekeket érintő egyezmény elfogadására 1967-ben került sor. Ez volt *A gyermekek örökbefogadásáról szóló európai egyezmény*, melynek elsődleges célja az aláíró államok belső jogának összehangolása volt. Az egyezmény foglalkozik az örökbefogadás feltételeivel és típusaival, rendelkezik a gyermek állampolgárságáról és a nevééről örökbefogadás esetén. Az elmúlt évtizedek változásai – például az azonos nemű párok hivatalos együttélésének elfogadása, – szükségessé tették az egyezmény felülvizsgálatát, amelyet 2002-től szorgalmazott az Európa Tanács. E vizsgálat eredményeként került elfogadásra 2008-ban egy új egyezmény a gyermekek örökbefogadásáról, amely a korábbi dokumentum számos rendelkezését aktualizálta. Így például kiterjesztette az örökbefogadók körét a heteroszexuális kapcsolatban házasságon kívül élőkre, a regisztrált partnerségben élőkre, amennyiben ezt az adott ország elismeri, illetve az egyedülállókra is. Továbbá az egyes államok saját hatáskörébe utalja az azonos nemű stabil kapcsolatban élőkre való kiterjesztés lehetőségét.¹⁶ Hazánk az 1967-es egyezményt nem, a 2008-ban elfogadott egyezményt pedig 2010. november 29-én írta alá.

A következő gyermekeket érintő egyezmény aláírására 1975-ben került sor és a *házaságon kívül született gyermekek jogi helyzetét* igyekezett rendezni.

¹³ Lenia Samuel: *Alapvető szociális jogok. Az Európai Szociális Karta esetjoga*. Európa Tanács, Strasbourg, 1997. 204. o.

¹⁴ Környei: i. m. 111. o.

¹⁵ *Módosított Európai Szociális Karta*, 19. cikk.

¹⁶ Környei: i.m. 113. o.

Elsődleges célja annak elfogadtatása volt, hogy a házasságon kívül született gyermeknek ugyanolyan státusa van, mint a házasságban születettnek. Az egyezményt jelenleg 22 állam ratifikálta, Magyarország azonban nincs közöttük.¹⁷

A gyermekek feletti felügyeleti joggal kapcsolatos határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint a gyermek felügyeletének visszaállításáról szóló európai egyezményt 1980. május 20-án fogadták el, Magyarország a 2004. évi LXVIII. törvénnyel ratifikálta. Az egyezmény az 1. cikkében határozza meg, hogy ki tekinthető gyermeknek, azaz kikre terjed ki az egyezmény hatálya. Ennek értelmében gyermeknek minősül „állampolgárságára tekintet nélkül az a személy, aki 16. életévét még nem töltötte be, és a szokásos tartózkodási helye szerinti jog, az állampolgársága szerinti állam joga vagy a megkeresett állam belső joga szerint még nem jogosult arra, hogy tartózkodási helyét maga határozza meg”. Ez eltér az ENSZ gyermekek jogairól szóló egyezményben foglaltaktól, hiszen az, a 18 éven aluliakat tekintve gyermeknek bizonyos kivételektől eltekintve. Mindemellett még a preambulumban rögzíti, hogy a gyermek érdeke és jóléte mindent megelőző szempont, valamint kiemelt figyelmet kell fordítani azon esetekre, amikor a gyermeket jogellenesen viszik valamely országhatáron túlra.

Időrendben a következő egyezmény szorosan kapcsolódik az ENSZ gyermekek jogairól szóló dokumentumához. Az ENSZ gyermekjogi egyezmény 1989-es elfogadását követően ugyanis felmerült a gondolat az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésén, hogy annak hatékonysága, érvényesítése érdekében szükséges lenne egy európai szintű dokumentum elfogadása. Ennek az elhatározásnak az eredményeként született meg 1996-ban az *Európai egyezmény a gyermekek jogainak gyakorlásáról*, amely mintegy kiegészíti a Gyermekek jogairól szóló ENSZ-egyezményt. Mindezt úgy teszi, hogy amíg az ENSZ dokumentum a gyermekek alapvető jogait rögzíti, addig az Európa Tanács keretében született egyezmény az eljárásjogi szabályokat határozza meg. Az egyezmény tehát eljárási jogokkal ruházza fel a gyermekeket és igyekszik ezt számukra biztosítani. Az egyezmény – akárcsak az ENSZ gyermekjogi egyezmény – meghatározza a gyermek fogalmát: a 18. életévét betöltött személyt tekinti gyermeknek. Nem tartalmazza ugyanakkor azt a kivételt, amit az ENSZ-egyezmény, hogy nem tekinti gyermeknek azt, aki „a reá irányadó jogszabályok értelmében nagykorúságát már korábban betöltötte”.¹⁸ A dokumentum pontosan rögzíti a gyermekek eljárási jogait, így például a tájékoztatáshoz való jogot, a meghallgatáshoz való jogot, a képviselőhöz való jogot. A jogok fontosságát hangsúlyozva, a gyermeket megillető jogosultságokat az eljáró hatóságok részéről kötelezettséggként is megfogalmazza. Rögzíti továbbá azt is, hogy az eljárás lefolytatása és a döntés meghozatala során a gyermek érdekeit kell szem előtt tartani és azt minél hamarabb be kell fejezni, illetve a gyermek súlyos veszélyhelyzete esetén az eljárást hivatalból kell megindítani. A 13. cikkben pedig a viták megoldása és elkerülése érdekében a mediáció szükségességét emeli ki.¹⁹ Az egyezmény egy állandó bizottságot is felállított,

¹⁷ <http://www.conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=085&CM=8&DF=29/07/2010&CL=ENG> (2011. 01. 06.)

¹⁸ *Gyermek Jogairól szóló Egyezmény 1. cikk* (Kihirdetve az 1991. évi LXIV. törvénnyel).

¹⁹ <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/160.htm> (2011. 01. 05.)

amely segíti a részes államokat az ENSZ gyermekjogi egyezmény értelmezésében és megvalósításában, mindezt pedig ajánlások formájában teszi. Érdekessége az egyezménynek, hogy kevés tagállam ratifikálta, ellentétben az ENSZ-egyezménnyel. Magyarország 2010. november 29-én írta alá, az egyezmény ratifikálása azonban még nem történt meg.

A *gyermekek kapcsolattartására vonatkozó egyezmény* elfogadására 2003 májusában került sor. Az egyezmény létrejöttének elsődleges oka a mobilizáció volt. Ennek tükrében rögzíti, hogy a gyermeknek és a szülőnek joga van a kapcsolattartásra mind az államhatáron belül, mind az államhatárokon túl. Az egyezmény értelmezése az Emberi Jogi Bíróság esetjogának megfelelően történik, így a kapcsolattartás alatt nemcsak a szigorúan vett szülő – gyermek kapcsolat értendő, hanem a gyermeknek más felnőttekkel való kapcsolattartását is magában foglalja, például a gyermek és a nagyszülők közötti kapcsolatot. Az egyezmény elsősorban általános alapelvek, megfelelő óvintézkedések megfogalmazására törekszik, így biztosítva a kapcsolattartás zavartalanságát.²⁰ Jelenleg a dokumentumot hat állam ratifikálta a 17 aláíró állam közül,²¹ hazánk a dolgozat megírásáig nem csatlakozott az egyezményhez.

Akárcsak az ENSZ, az Európa Tanács is kiemelt figyelmet fordít az emberkereskedelemre, a prostitúcióra és a pornográfiára, illetve azok megakadályozására. Így számos egyezmény és ajánlás született e tárgykörökben is. Ilyen például a 2007-ben aláírásra megnyitott egyezmény a *gyermekeknek a szexuális kizsákmányolással és durva bánásmóddal szembeni védelméről*²², vagy a gyermekeket is érintő *emberkereskedelem elleni fellépésről szóló egyezmény* (2005), valamint a *számítástechnikai bűnözésről szóló egyezmény* (2001). Az utóbb említett egyezmény 9. cikke az aláíró államok kötelezettségeként határozza meg a gyermekpornográfia megakadályozását. Az egyezmény meghatározza a kiskorú fogalmát is, melynek főszabálya szerint a 18. életévét be nem töltött személy minősül. Az egyezmény rendelkezései szerint ettől a korhatártól az egyes államok eltérhetnek és alacsonyabb életkort is meghatározhatnak, de ez nem lehet kevesebb a 16. életévnél.²³

4. Az Európa Tanács gyermekek jogait érintő egyéb tevékenysége

4.1. Az Európa Tanács ajánlásai a gyermek jogainak biztosítása érdekében

Az Európa Tanács nemcsak kötelező erejű nemzetközi egyezmények kidolgozásával igyekszik biztosítani a gyermeki jogokat, hanem különböző, nem kötelező erejű jogi aktusok elfogadásával is. Jelen fejezetben néhány ilyen, gyermeket érintő ajánlást szeretnék kiemelni egyes hangsúlyos problémák köré rendezve.

²⁰ Somfai Balázs: *Kapcsolattartás, mint a gyermek emberi joga*. HVG–ORAC, Budapest, 2009. 23. o.

²¹ <http://www.conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=192&CM=8&DF=03/08/2010&CL=ENG> (2011. 01. 05.)

²² Magyarország 2010. november 29-én csatlakozott az egyezményhez.

²³ *Számítástechnikai bűnözésről szóló Egyezmény, 9. cikk.* (Kihirdetve a 2004. évi LXXIX. törvénnyel).

Az Európa Tanács több dokumentumában²⁴ is szorgalmazza, hogy minden államban létre kellene hozni külön gyermekjogi biztosokat, akiknek elsődleges feladata lenne tájékoztatást adni a gyermekek jogairól, tanácsot adni a szülőknek és a gyermekeknek, valamint szükség esetén beavatkozni az ügyekbe és fellépni a nevükben.

Az Európa Tanács nagy hangsúlyt fektet a gyermek mindenféle kizsákmányolással, erőszakkal szembeni védelmére, – ahogy azt a fentebb említett nemzetközi egyezményekből is láthatjuk. Az e tárgykörben született ajánlások közül érdemes kiemelni az *Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének 1666 (2004) számú ajánlását a gyermekek testi fenyítésének európai szintű tilalmáról*.²⁵ Az Európai Szociális Kartából és az Emberi Jogok Európai Egyezményéből fakadóan a testi fenyítés sérti a gyermek emberi méltóságához és testi épségéhez fűződő jogait. Ennek megakadályozása érdekében hangsúlyozza, hogy nemzeti szinten szükséges olyan jogszabályok elfogadása, amely megtiltja a gyermekek testi fenyítését családon belül és más területeken. Kiemelhető még az *Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének 1778. (2007) számú ajánlása a Gyermekek kiirtásáról. A gyermekbántalmazáson belül az Európa Tanács kiemelt figyelmet fordít a gyermekek elleni szexuális erőszak és kizsákmányolás kérdésére. Ennek érdekében jött létre – a Miniszteri Bizottság (2001) 16. számú, a gyermekek szexuális kizsákmányolás elleni ajánlásának megfelelően – 2002 és 2005 között a gyermekek szexuális kizsákmányolása elleni védelmével foglalkozó szakértői csoport (PC–S–ES), amelynek elsődleges feladata volt, hogy figyelemmel kísérje az egyes tagállamokban a nemzetközi dokumentumokban lefektetett kötelezettségek végrehajtását, új ajánlások és programok előkészítése.*

Az Európa Tanács számos ajánlásában foglalkozott a hátrányos, illetve speciális helyzetben lévő gyermekekkel, gondolok itt például a szülői gondoskodás nélkül felnövő, a fogyatékos gyerekekre²⁶, a bevándorló családok gyermekeire, valamint a fiatalok bűnelkövetőkre. A szülői gondoskodást mellőző gyermekek védelme érdekében került elfogadásra a *Parlamenti Közgyűlés 1698. (2005) számú ajánlása az intézetben élő gyermekek jogairól*. Az ajánlás feladatként határozza meg az intézetben nyújtott oktatás és ellátás minőségének javítását, a nem megfelelő intézetek bezárását, illetve hogy a gyermeket úgy kell a családnál elhelyezni, hogy az jobb alternatívát jelentsen számára, mint az intézeti nevelés. A célok elérése eszközeként különböző kormányközi együttműködési programok kidolgozását, valamint olyan nemzeti szervek felállítását szorgalmazza, amelyek ellátják az intézetek feletti felügyeletet és illetékesek tanácsadásra is.²⁷ A *fiatalkori bűnözés kezelésének új módszereiről és a fiatalkorú bűnelkövetőkre vonatkozó igazságszolgáltatás szerepéről szóló ajánlást* 2003. szeptember 23-án fogadta el az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága.²⁸

²⁴ Az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének 1121. (1990) számú a gyermekek jogairól szóló ajánlása; Az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének 1286. (1996) számú a gyermekügy európai stratégiájáról szóló ajánlása.

²⁵ http://assembly.coe.int/Mainf.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta04/EREC1666.htm#_ftn1#_ftn1 (2011. 01. 05.)

²⁶ L. az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága (2010)2. számú ajánlása.

²⁷ <http://www.szmh.gov.hu/main.php?folderID=21373&articleID=42460&ctag=articlist&iid=1> (2011. 01. 05.)

²⁸ Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága (2003) 20. számú ajánlása.

Az ajánlás 2. pontja szerint olyan igazságszolgáltatási rendszert kell kidolgozni, amely egy fiatalkori bűnözés megelőzését szolgáló szélesebb, közösségi alapú stratégia része, ami figyelembe veszi a szélesebb családi, iskolai, lakóhelyi és kortárs csoportok összefüggéseket, amelyekben belül a bűnelkövetés előfordul.

Az Európa Tanács több dokumentumában is felhívja a tagállamokat arra, hogy biztosítsa a gyermekek részvételét a különböző fórumokon.²⁹ E körben kell kiemelni az *Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének 1864. (2009) számú ajánlását a gyermekek őket érintő kérdésekben való részvételének a támogatásáról*, amely a 4. pontjában rögzíti, hogyha gyermeket érintő határozatot hoznak, akkor megfelelően figyelembe kell venni az adott gyermek véleményét, kívánságait és érzéseit, illetve kellő tekintettel kell lenni a gyermek korára és érettségi fokára. Tagállami kötelezettségként emeli ki, hogy a lehető legnagyobb jogi védelmet kell biztosítani a gyermekek részvételi jogához, ezt elsősorban a nemzeti alkotmányokban és egyéb gyermeket érintő jogszabályban szükséges rögzíteni. Ez az ajánlás is kiemeli a gyermekjogi ombudsman intézménye létrehozásának szükségességét.

4.2. Akcióprogramok a gyermek jogainak védelme érdekében

Az Európa Tanács nemcsak kötelező erejű nemzetközi egyezményekkel, ajánlásokkal, hanem különböző programokkal, stratégiákkal is igyekszik biztosítani és védeni a gyermeki jogokat. Terjedelmi korlátok miatt csak a jelenleg is folyamatban lévő programot szeretném bemutatni. Ez pedig az „*Építsük Európát a gyermekkel a gyermekekért*” elnevezésű eredetileg három évre tervezett keretprogram és stratégia, amelyet 2005-ben fogadtak el. A program alapvetően két területre koncentrált: az egyik a gyermekek jogainak érvényesítése és megjelenítése, a másik a gyermekek elleni erőszakkal szembeni küzdelem.³⁰ A gyermekekkel szembeni erőszak visszaszorítása és megelőzése keretében külön figyelmet fordítanak a gyermekbarát szakszolgáltatások kialakítására, a korai feltárára és a jelzőrendszer kiépítésére, a családok támogatására, a hatóságok segítésére és képzésére. A program különleges hangsúlyt fektet az olyan oktatásra, nevelésre, amelyek az erőszakmentes kultúra kialakítását segítik elő. A cselekvési terv egyébként az ENSZ által elkészített gyermekek elleni erőszakra szóló tanulmánnyal szoros összhangban került kidolgozásra.

A stratégia célkitűzései a következők voltak: (1) azon nemzeti és nemzetközi folyamatok megerősítése, amelyek elősegítik a gyermekek jogainak érvényesülését. (Ennek megvalósítása érdekében került például felülvizsgálatra az 1967-es gyermekek örökbefogadásáról szóló európai egyezmény.) (2) A tagállamok szorgalmazása arra, hogy hosszú távú stratégiákat dolgozzanak ki. (3) Új területek központba helyezése, például a kiszolgáltatott helyzetben lévő gyermekek védelmének megerősítése. (4) Nemzeti szinten nehezen kezelhető

²⁹ L. Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága (2004) 13. számú ajánlása a fiatalok helyi és regionális közéletben való részvételéről; Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága (2005) 5. számú ajánlása a gyermekek felelős részvétele az információ és a kommunikáció modern világában.

³⁰ http://www.coe.int/t/transversalprojects/children/BriefDescription/Default_en.asp (2010. 07. 25.).

problémák – gyermekkereskedelem, prostitúció, számítógépes bűnözés – hatékony nemzetközi szinten történő szabályozása.³¹ A program megvalósításában az Európa Tanács 47 országa vett részt.

A svéd elnökség ideje alatt, 2008-ban az Európa Tanács a program folytatása mellett döntött, és elfogadták a 2009 és 2011 közötti időszakra vonatkozó, ún. „Stockholmi stratégiát”, amely kiemelt ügyként kezeli a gyermekek részvételét, a védelmét és az ellátását. A programnak alapvetően két célja van: egyrészt a gyermekek jogai terén született nemzetközi normák végrehajtásának a támogatása, elősegítése, másrészt a gyermekjogi szempont bevezetése az Európa Tanács valamennyi politikájába, különösen a demokrácia, a média, a családjogi politika és az egészség területére. A végső cél ezáltal ugyanis az, hogy „minden gyermek számára megfelelő életszínvonalat, szociális védelmet, a legmagasabb színvonalú egészségi ellátást, oktatást, bántalmazás, visszaélés és kizsákmányolás elleni védelmet, valamint a döntéshozatal során a meghallgatáshoz és a részvételhez való jogot lehessen biztosítani”.³² A stratégia a következő fő területeken kíván előrelépéseket elérni: (1) a gyermekek igazságszolgáltatáshoz való hozzáféréseinek előmozdítása; (2) a gyermekek elleni erőszak minden formájának felszámolása; (3) a gyermekek részvétele és befolyásuk a társadalomban; (4) a különösen veszélyeztetett gyermekek helyzetének javítása.³³ (1) A gyermekek igazságszolgáltatáshoz való hozzáféréseinek előmozdítása területén a diszkriminációmentes hozzáférést, a gyermek legjobb érdekeinek a figyelembe vételét, a gyermek véleményének tiszteletben tartását, valamint a gyermekbarát tájékoztatás kidolgozását határozza meg elsődleges követelményként. (2) Az Európa Tanács állandó napirendi pontjai között szerepel a gyermekek elleni erőszak minden formájának felszámolásáért folytatott küzdelem. Ezt bizonyítja a korábban futó akcióprogram, a „Children and Violence”³⁴ is, amely a „Stockholmi stratégiába” került beépítésre. A gyermekek elleni erőszak kiemelt formájaként kezeli a gyermekek szexuális kizsákmányolását és a nemi erőszak kérdéskörét, amelyhez kapcsolódik egy kampány³⁵ is, ami szorosan kötődik az e tárgyban született nemzetközi egyezmény végrehajtásának ellenőrzéséhez. (3) A gyermekek részvétele és befolyásuk a társadalomban elnevezésű célkitűzés alatt a gyermek információhoz való hozzáférést, a gyermekek emberi jogokkal kapcsolatos oktatását, tudatosságuk növelését, fokozását igyekszik előmozdítani. (4) A program rendkívül nagy hangsúlyt fektet a különösen veszélyeztetett gyermekekre, így a szülői gondoskodást nélkülöző (gyermekotthonban, fiatalkorúak börtönében lévő, a szülők migrációja miatt egyedül maradt gyermekek), a fogyatékossgal élő, valamint a szegénységben élő és a társadalomból kirekesztett, illetve mindezen kockázatnak kitett gyermekekre. A célok elérésének eszközeül nemzetközi egyezmények, ajánlások, irányelvek kidolgozását, a

³¹ *Thomas Hammarberg előadásai a gyermeki jogokról és a gyermekek erőszakkal szembeni védelméhez való jogáról*, In: *ÁJOB* projektfüzetek. Gyermekjogi projekt (szerk. Kovács Ágota Orsolya). 2010/1, 15. o.

³² Herczog Mária (szerk.): *Kézikönyv a gyermekjogi egyezmény alkalmazásához*. Család, Gyermek, Ifjúság Egyesület, 2009. 495. o.

³³ http://www.coe.int/t/transversalprojects/children/pdf/StrategyProgramme_en.pdf (2011. 01. 09.)

³⁴ http://www.coe.int/t/transversalprojects/children/violence/Default_en.asp (2011. 01. 09.)

³⁵ Campaign to stop sexual violence against children” Forrás: http://www.coe.int/t/dg3/children/1in5/default_en.asp (2011. 01. 09.)

meglévők felülvizsgálatát és végrehajtásuknak hatékony ellenőrzését határozza meg. Mindemellett szükségesnek tartja kézikönyvek kidolgozását mind a gyermekek, mind a felnőttek számára, kommunikációs kampányok, konferenciák szervezését, különböző, a témával kapcsolatos honlapok létrehozását.

A stratégia hatékony megvalósítása érdekében az Európa Tanács igyekszik együttműködni a kulcsfontosságú nemzetközi szervezetekkel, így például az Európai Unióval, az Egyesült Nemzetek Szervezetével, a gyermekjogok védelmével foglalkozó európai ombudsmanok hálózatával és a különböző civil szervezetekkel, szakmai hálózatokkal, valamint az üzleti szektorral is (például a médiával).

5. Összegzés

Tanulmányomban elsődlegesen arra törekedtem, hogy felvázoljam, hogyan jelentek illetve jelennek meg az Európa Tanács tevékenységében a gyermeki jogok. A fent írtakból jól látható, hogy az Európa Tanács a gyermekek jogainak hatékony biztosítása és védelme érdekében számos nemzetközi egyezményt, részes államoknak szóló ajánlásokat, határozatokat, irányelveket fogalmaz meg. Mindemellett törekszik hatékony ellenőrzési mechanizmusok felállítására, szakmai segítség, tájékoztatás nyújtására, programok, kampányok, képzések, oktatások, konferenciák szervezésére. Továbbá a hatékony védelem érdekében számos más nemzetközi szervezettel, így például az ENSZ-szel vagy az Európai Unióval is együttműködik.